

protsendikunsti taalkunsti

FOTO: NINARA FROM HELSINKI / WIKIMEDIA COMMONS

Asel on kujutatud stseene 14 helilooja ooperitest.

ja hirmutav.

Kuid «Must päike» ei kiirga vaid kohtumõistmiste depressiivset energiat – 6500 musta pirni seas on üks helendav, tasahilju süttiv ning kustuv. Tuluke pimeduses, täpp taeva lootuses, valgus tunneli lõpus. Lootus õiglusele, pääsemisele, kergemale karistusele või kättemaksule. Ühesõnaga lootus lootusele.»

Protsendikunsti valiku teeb žürii, ja see peaks olema kompetentne ka semiootika tundmises. Seda eriti valides kunsteostest nii sümbolseks koht, nagu seda on Eesti Vabariigi kohtuinstants. Kuid ka žürii

Protseendikunst

- 2011. aastal jõustus kunsteoste tellimise seadus, mille järgi tuleb avalike hoonete ehitustööde maksumusest vähemalt ühe protsendi eest soetada kunsteosteid.
- Kunstiteoste hinna ülempiir on alates 2021. aastast 110 000 eurot.

ei pruugi kõigest aru saada, ja siin meenub Pärnu politseimaja kuke juhtum. Nimelt valiti politseimaja katusele võiduteoseks suur kukekujuline skulptuur, aga ei mõeldud selle linnu tähendusele vanglažargoonis. Seos sellega hakkas politseinikke häirima ja konkursi tulemused tühistati.

Kuid musta päikese sümboli tähenduse mõistmiseks ei pea olema isegi akadeemik – igaüks võib guugeldada inglise keeles väljendit *black sun* ning saada vastuse, mida see sümboliseerib.

Saksamaal Wewelsburgis on alles loss, milles asus Adolf Hitleri eliitihukaitseväge SSi ideoloogiline ja spirituaalne keskus, nida juhtis Heinrich Himmler. Praegu tegutseb sealsamas SSi musti tegusid meenutav mälestuspaik.

Ma ei hakka siin ümber jututama kogu potikludena kokku pandud suurt aaria rassi põlvnemise lugu, natside esoteerikat ja okultismi, peatun ainult Himmleri kabineti põrandal. NSDAP kaitsekäsu juht istus nimelt oma troonil musta päikese peal. Selle marmorist suuremõõtmelise mosaiki lasi teha Himmler ja sellest sai üks natside maagia keskne sümbol.

Musta päikese stiliseeritud vorm on haakrist. Must päike on ka nüüdsete saksa neonatside liikumise sümbol. Wewelsburgis kaeti just sellepärast musta päikese kujutisega mosaiki kinni, sest sinna hakkasid Himmleri sünnipäevadel kogunema neonatsid.

Selle näite tõin, et näidata, et ei ole olemas mingit absoluutset asjatundlikkust. Vigu tehakse ja asjadest saadakse valesi aru igal tasandil. Ka doktorid ja akadeemikud võivad eksida.

Nüüdiskunst lakke

Ma ei ole annetanud oma pintsakut Estonia seltsile, vaid vastupidi – selts annetas selle mulle. See selts eesotsas Arne Mikuga algatas 1991. aastal omal initsiatiivil toetuse kogumise minu kunstiõpinguteks Pariisis. See sümbolne abi aitas mul üliõpilaseks saada aeg-ajalt sooja toitu. Olen selle eest Estonia seltsile tänulik ja see on ka põhjus, miks Estonia teema mind puudutab.

Estonia laemaal on minu arvates lakmustest meie ühiskonna potentsiaalist muutuda ja julgeda astuda välja minevikust. Meie kunstiametnikkond on muutunud uskumatult tagurlikuks ja kui see oleks kogu aeg nii olnud, elaksime ikka veel nõukogude ajast.

Me võiksime endale lubada julgust ümber hinnata teoseid, mis meile enam ei sobi, ning luua nende asemele uusi. Ainus võimalus midagi tühistada on tühistada seda andega, luua uus ja parem. Keegi ei keela meil seda praegu vabas Eestis teha.

Estonia teatri laemaal võime vabalt kinni katta ja luua sinna uue, nüüdisaegse teose. See oleks kunstnikkonnale tõeline väljakutse, kui meil vaid oleks oma Malraux. Jääme siis teda ootama.

Rahvusopera Estonia laemaaltingut sai päris lähedalt vaadata 2016. aastal «Stalinistliku impressionismi» näitusel. Tagaplaanil kuraator Eha Komissarov. FOTO: LIIS TREIMANN

KOMMENTAAR

Laemaal katmine või mittekatmine ei mängi mingit rolli

MART MIKK
Estonia Seltsi juhataja

Ajaloo ilu ja valu kujutab endas paljuski eri perioodide ühist eksisteerimist ning üksteise täiendamist kihtide kaupa. Meie riigi järjepidevuse lõhkus 50 aastaks Nõukogude okupatsioon, mille üheks avapauguks oli Estonia puruks pommitamine 9. märtsil 1944. Hävisid August Weizenbergi kingitud skulptuurid «Koita» ja «Hämarik», maja lähedal võeti maha «Reaali poiss», tänavapilti kerkisid mitmed masstoodanguna valminud pronkstaeased, millest irooniliselt kombel koosneb tänapäeva Eesti suurim skulptuuride park Maarjamäe lossi taga, andes tahmatult välja lausa monumentaalteose mõõtme.

Kunsteoste lisaks sekkuks kommunistlik režim rängelt mitme põlvkonna sportlaste, lauljate, tantsijate, luuletajate, kirjanike, heliloojate, arhitektide, skulptorite, graafikute ja maalikunstnike saatuse, kes pidid väga rangelt piiratud tingimustes oma elu ja kutsumusega toime tulema. Kuuldavasti on neile aegadele tagasi vaadates oluline, et inimene ei oleks sealjuures kellelegi kurja teinud, kedagi represseerinud või kellegi vara üles kirjutanud, samuti ei kuulu Juhan Smuuli näitel automaatselt põlu alla kogu võõr- võimu ajal sündinud loomingu või saavutused. Siin on peidus teatav kahepalgelisus: austame Johannes Kotkast, Jaan Taltsi, Viljar Loori ja Tiit Socku Eesti olümpiavõitjatena, Alar Kotli projekti järgi taastatud Estonia teatri fassaad on muinsuskaitse all, aga Evald Okase, Richard Sagritsa ja Elmar Kitse laemaal vajab kustutamist või ülevõõpamist.

Teater on elav organism ja peabki pidevalt edasi arenema ning aja- aja ühte sammu astuma. Kui kord leitakse mõnelt autorilt põnev teos, mis

võiks praeguse laemaal välja vahetada, siis miks mitte. Praktilise poole pealt ja korduvalt kõikvõimalikesse žüriidesse ning komisjonidesse kuulununa näen juba praegu õudus- sega, mis sellest uue laemaal konkursist välja tuleb: nõutakse ülelinna- list või lausa üleriigilist arutelu, välja ilmuvad kõikvõimalikud «eksper- did» ja sinna see lõpuks jääbki.

Estonia seltsi seisukoht on väga lihtne: laemaal asemel on vaja keskendu- da hoopis rahvusopera laiendamisele praeguse hoone ja Pärnu maantee vahelise kiviplatidega kaetud tühjale platsile. Peaaegu kaks aastat tagasi pani riigikogu rah- vusopera juurdeehituse

riiklikult tähtsate kultuuri- ehitiste pingeritta, selle jaoks on kultuurkapitali poolt eraldatud raha. Edasiste arutelude asemel on aeg välja kuulutada rahvusvaheline arhitektuu- rikonkurss, mis avaks teat- rihoone linnarahvale, arvestaks maa all peitu- vate bastionide ekspon- neerimisega ning säilitaks võimalikult suures mahus olemasoleva fassaadi.

Estonia koosneb elne- vate ajastute kihtidest, mille hulgast on puudu vaade tulevikku. Ajaloolise teatrimaja laiendus ei ole ainult esinemis- ja külas- tusvõimaluste avardami- ne, see on Estonia minevi- ku, oleviku ja tuleviku ühendamine. Laemaal on üks osa nõukogudeaeg- sest ulatuslikust ümberehi-

tusest. Nüüd, mil Eesti on olnud iseseisev riik kauem kui vöõra võimu poolt okupeeritud, on just õige aeg laiendada ja täiendada ajaloolist teatrimaja Eesti iseseisva tuleviku visiooniga. Laemaal kaotab siis ajaloolise relikvina oma praeguse tähenduse ning tema katmine või mittekatmine ei mängi ajastuid ühendava Estonia arengute kõrval enam mingit rolli.

On ainult üks Estonia, mille klassitsistlikule vanale majale ning juugendli- kele Eesti Draamateatrile seltsiks kerkiv uhke laiendus koos vanalinna- le avaneva katseterrassiga oleks atraktiivne tõmbe- keskus nii kõikidele tallin- lastele, eestimaalastele kui ka meie külalistele.

1944. aasta 9. märtsi pommirünnaku tagajärjed. Rusude vahelt paistab põlenud Estonia teater. FOTO: LUI KRIISA / RAHVUSARHIIV

Rahvusopera Estonia juurdeehitise asukoht. FOTO: EERO VABAMÄGI

Opéra Garnier' originaallagi, mille maalis Jules-Eugène Lenepveu.

FOTO: AGATHANI / WIKIMEDIA COMMONS

Musta päikese sümboli tähenduse mõistmiseks ei pea olema akadeemik – igaüks võib guugeldada väljendit black sun ning saada vastuse, mida see sümboliseerib.